

Maahanmuuttaneiden omat näkemykset perhevapaista ja kotihoidon tuesta

7.5.2021, koonnut Minna Säävälä

Tiivistetysti:

- Maahanmuuttaneiden perhevapa- ja lastenhoitoratkaisut on nähtävä kytköksissä heidän usein epävakaaseen asemaansa työmarkkinoilla.
- Maahanmuuttaneet kokevat kotihoidon tuen tärkeänä mahdollisuutena hyvään vanhemmuuteen, vaikka pitkien perhevapaiden vaikutus sukupuolten tasa-arvoon ymmärretään.
- Kotoutujille olisi mahdollistettava ja tuettava joustavaa lastenhoidon ja työn tai koulutuksen yhdistämistä lapsen ollessa alle 3-vuotias.
- Varhaiskasvatuksessa on huomioitava lapsen monikielisuuden vahvistaminen.

Tausta

Maahan muutetaan useimmiten perhe-elämän aktiivi-ikässä. Moni muuttaja saa lapsia muuton jälkeisinä vuosina tai muuttaa pienten lasten kanssa. Perhe-etuudet ja -vapaat ovat heille merkittäviä elämän järjestymisen kannalta ja osuvat heidän kotoutumisensa aktiivisimpiin vuosiin. Samalla pikkulapsivaiheen järjestelyillä on merkittävät vaikutukset lasten hyvinvointiin ja tulevaisuuteen.

Perhevapaita ollaan muuttamassa ensi vuonna. Hallituksen lakiesitys on eduskunnassa ja jos se etenee, uudet säännökset tulevat voimaan syksyllä 2022. Keskeisimpiä muutoksia ovat päiväraha-ajan pidentyminen sekä toiselle vanhemmalle (yleensä isä) varatun vanhempainvapaan pidentyminen. Järjestelmästä on tehty entistä joustavampi. Perheiden monimuotoisuus on huomioitu nykyistä paremmin.

Isien halutaan osallistuvan entistä enemmän pienten lasten hoitoon, jotta sukupuolten välinen tasa-arvo paranisi. Jos isä ei jatkossa käytä hänelle kiintiöityä osuuttaan (n. 100 vanhempainpäivärahopäivää), ei uudistus juurikaan pidennä vanhempainpäiväraha-aikaa nykyisestä kahden vanhemman perheissä. Jos taas toinen vanhempi käyttää isyyysvapaansa, on lapsi vajaan 14 kk vanhempainpäiväraha-ajan päätyttyä (n. 4 kk vanhempi kuin nyt). Se, miten tasa-arvoa lisäävä ja joustavoittava uudistus nähdään ulkomailta muuttaneiden perheissä, on jäänyt toistaiseksi vähälle huomiolle.

Kotihoidon tuen ja hoitovapaan tulevaisuus on ollut päättäjien keskusteluissa esillä pitkään. Järjestelmän yhtenä haittana tuodaan esiin se, että etenkin työelämän ulkopuolella olevat ja heikosti suomea / ruotsia osaavat maahanmuuttaneet naiset jäävät kotihoidon tuen varassa vuosiksi sivuun työelämästä. Heidän kotoutumisensa oletetaan hidastuvan kotihoidon tuen vuoksi. Ulkomaalaistaustaisten naisten työllisyysaste

jää näin alhaiseksi. Erilaisia selvityksiä ja makrotason tarkasteluja asiasta on tehty lukuisia.¹ Keskusteluissa on kuultu harvoin itse maahanmuuttaneita ja heidän elämäänsä lähellä olevien järjestöjen edustajia.

Näistä syistä Väestöliitto toteutti huhtikuussa 2021 tiedonkeruun maahanmuuttaneiden näkemyksistä perhevapaista ja pienten lasten hoitojärjestelyistä. Tietoa kerättiin

- 1) sähköisellä kyselyllä ja
- 2) pyöreän pöydän keskustelulla.

Kysely maahanmuuttaneille

Kyselyllä ei tavoiteltu edustavaa tutkimusaineistoa, vaan haluttiin hahmotella tilannekuvaa nopealla näytteellä maahanmuuttaneiden näkemyksistä. Aineistosta ei voi tehdä pitkälle meneviä päätelmiä, mutta se antaa suuntaa näkemysten ymmärtämiselle ja voi herättää kysymyksenasetteluja tutkimukselle.

Kysely toteutettiin nimettömänä verkossa suomeksi ja englanniksi. Tietoa kyselystä levitettiin järjestöverkostossa, lähetettiin suoraan maahanmuuttaneiden ryhmissä toimiville ja ilmoitettiin somessa (LinkedIn ja fb) sekä verkkosivulla. Kyselyyn saatiin 92 vastausta (44 suomeksi, 48 englanniksi).

Kyselyyn vastaajista yhdeksän kymmenestä on syntynyt ulkomailla. He ovat selkeästi koulutetumpia kuin maahanmuuttajat keskimäärin. Työssä he ovat suunnilleen samaan tapaan kuin maahanmuuttajat yleensä. Useimmilla on alle 18-vuotiaita lapsia.²

Kolme neljästä piti kotihoidon tukea tärkeänä lapsiperheiden tukimuotona³ ja yli puolet kannatti kotihoidon tuen korottamista. Isyysvapaata piti tärkeänä lapsiperheille vielä useampi kuin kotihoidon tukea. Noin puolet kannatti sitä, että isyysvapaa olisi nykyistä pidempi.

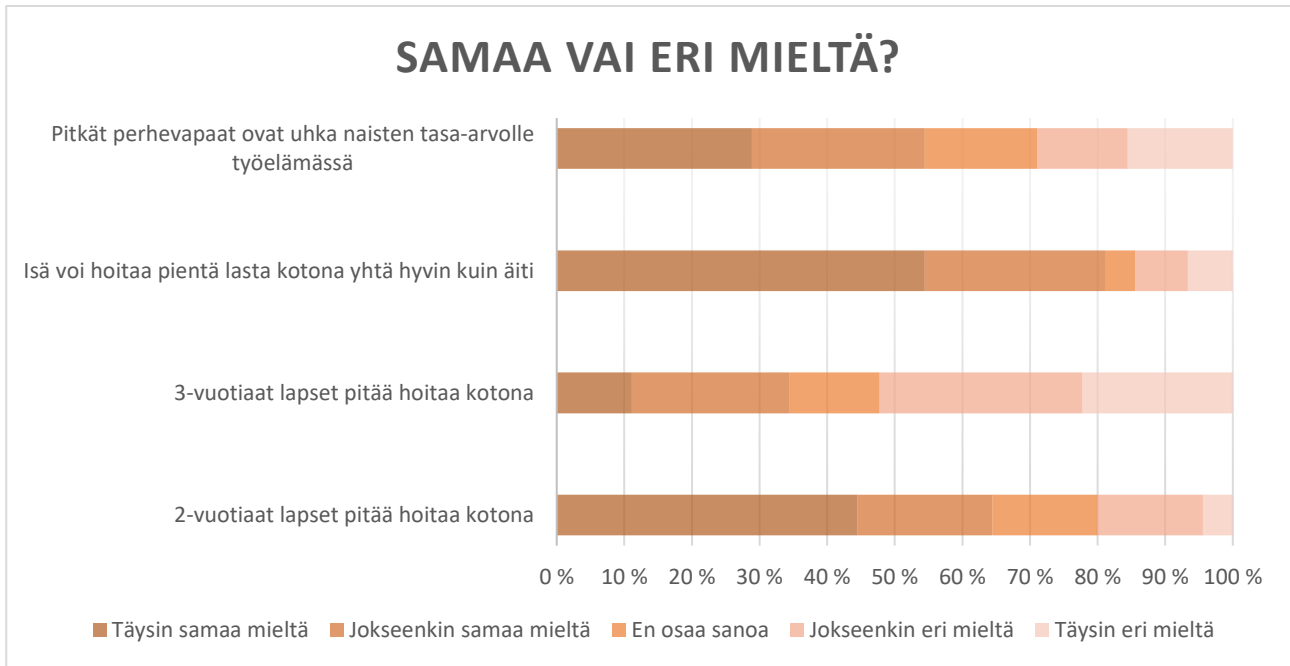
Kysymys pitkistä perhevapaista ja sen vaikutuksista naisten tasa-arvolle työelämässä jakoi mielipiteitä. Yli puolet vastanneista oli sitä mieltä, että pitkät vapaat haittaavat naisten tasa-arvoa (ks. kuvio alla). Kuitenkin kaksi kolmesta oli sitä mieltä, että 2-vuotias pitää hoitaa kotona. 3-vuotiaasta lapsesta näin ajatteli yksi kolmesta vastanneesta.

Suuri yksimielisyys oli siitä, että isä voi hoitaa lasta yhtä hyvin kuin äitikin. Kaikista vastanneista 82 % jakoi tämän näkemyksen.

¹ esim. [Kurronen 2021](#), [OECD 2018](#).

² Vastaajista 88 %:lla oli alle 18-vuotiaita lapsia ja vastaajista puolet oli tällä hetkellä töissä, 9% oli kotona lapsia hoitamassa. Naisia vastaajista oli selvä enemmistö, 83 %. Kahdella kolmesta vastanneesta oli korkeakoulututkinto.

³ vrt Perhebarometri 2018, jossa 50 % lapsiperheellisistä vastaajista piti kotihoidon tukea tärkeänä tukimuotona <https://www.vaestoliitto.fi/verkkojulkaisut/2020-luvun-perhepolitiikka/>. Kyselymme ei ole edustava otos maahanmuuttaneista lapsiperheitä, joten tästä erosta ei voi kovin vahvasti yleistää. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että maahanmuuttajat kokevat kotihoidon tuen tärkeämmäksi kuin valtaväestön lapsiperheelliset. Tämä ei ole yllättävää, koska he myös käyttävät kotihoidon tukea valtaväestöä enemmän.

Vastaajilta kysyttiin, millaista apua ja tukea pienten lasten vanhemmat tarvitsevat heidän mielestään. Alla tiivistettynä keskeisiä avovastauksissa esiin tuotuja asioita:

- Lastenhoidon ja **osa-aikatyön** yhdistäminen
- **Vertaistukea**
- **Neuvontaa**, esim. miten hakea eri tukia
- **Kotiapua ja lastenhoitoapua**, etenkin jos monta pientä lasta tai yksinhuoltaja
- Asukaspuistopalvelua
- Omakielistä **tietoa** alussa
- Naisille **mahdollisuuksia työhön** heti, kun tulevat Suomeen
- **Vastasynnyttänyt** tarvitsee tukea, esim. sukulaisia lähelle.
- Yksinhuoltajat tarvitsevat nykyistä enemmän **taloudellista tukea**
- Laadukasta **päivähoitoa**.
- **Kasvatusopastusta**.
- Lasten **harrastuksien** tukeminen
- **Rahallista tukea**

Pyöreän pöydän keskustelu

Pyöreän pöydän keskusteluun kutsuttiin osallistujia useista eri järjestöistä, jotka työskentelevät maahanmuuttaneiden kanssa. Mukaan kutsuttiin sekä ammattilaisia että vapaaehtoisia. Keskusteluun osallistuivat seuraavat henkilöt:

- Mirza Antunes, PAUT
- Melis Ari-Gurhanli, Mieli
- Eilina Gusatinsky, Cultura-säätiö
- Ekinsu Guzel, INY
- Elina Helmanen, Familia
- Sonja Hirvonen, Helsingin NMKY
- Liisa Kultra, Nicehearts

- Alena Markava, Klubok
- Arsene Towa, Helsingin NMKY

sekä Väestöliiton puolelta Anita Novitsky, Mina Zandkarimi ja Minna Säävälä. Keskustelu käytiin suomeksi ja englanniksi. Lisäksi saimme muutama kirjallisia kommentteja, mm. Järvi Lipastilta Tuglas-seurasta.

Tässä muutamia keskustelussa esiin tuotuja näkemyksiä lyhyesti:

- Isien mahdollisuus isyysvapaaseen on monille maahanmuuttaneille mieluista yllätys. Tällaista ajattelua on harvojen lähtömaissa.
- Perhevapaat pitää olla kunkin perheen oma valinta eikä ennalta määrätty, miten ja kenen tulisi pitää vapaita.
- Vallalla on joko-tai ajattelu. Jos ollaan kotona lapsen kanssa, niin pitäisi kuitenkin olla mahdollisuuksia tehdä myös muita asioita joustavasti samaan aikaan.
- Monelle tarjolla olevat ratkaisut eivät toimi. Pitäisi olla esim. enemmän tarjolla osa-aikaisia töitä, tai pystyä opiskelemaan osa-aikaisesti.
- Joustavuutta ja monimuotoisuutta kaivataan järjestelmiin, jotka nyt on luotu kokopäivätyössä / ei työssä mallilla. Monella ei ole vakinaista palkkatyötä, kun jää perhevapaille.
- Pitäisi voida kehittyä kielitaidossa ja työelämäosallisuudessa pikkuhiljaa, lasten ohellakin.
- Moni muuttaja tulee Suomea vahvemmassa mies-elättäjämallin maasta. Tämä ajatus työnjaosta miesten ja naisten välillä on monella vahva. Malli ei muutu pakolla, vaan vähitellen ja painostamatta.
- Kun vauva on pieni, voi äiti hoitaa sitä rauhassa ilman paineita siitä, että tarvitsee huolehtia muista asioista kuten kielitaidosta tai työstä. Sitten kun lapsi kasvaa, tulee näiden aika. Huolta on kotoutumisen edistymisestä.
- Maahanmuuttaneet eivät ole homogeeninen ryhmä. Kotoutuminen on enemmän kuin vain kielitaidon omaksumista tai työllistymistä. Pitäisi kokea olevansa kotona Suomessa.
- Olisi huomioitava myös vapaaehtoistyön arvo kotoutumisessa ja osallisuudessa. Vapaaehtoistyö voi olla tärkeä tapa pätevöityä, hakea kokemusta. Mutta huomioidaanko se kokemuksena, kun hakee työtä?
- Päivähoidon tilanne: jos sitä ei koeta luotettavaksi, tai jos sitä ei ole omassa naapurustossa saatavilla, on vaikeaa edes ajatella lähteä töihin. Varhaiskasvatus ei jousta perheiden tarpeiden mukaan.
- Myös huoli oman äidinkielen kehittymisestä monella vanhemmalla, voi estää lapsen laittamista päiväkotiin ja kannustaa pitämään kotona. Tätä tuen tarvetta ei huomioida varhaiskasvatuksessa juuri mitenkään.
- Erityistä tukea tarvitsevat lapset: miten pärjää, jos oma lapsi tarvitsee paljon tukea ja pitäisi päästä töihin? Esim. voi rajoittaa mahdollisia työaikoja paljon. Myös kotoutumiskoulutuksiin osallistumista. Tätä ei huomioida tarpeeksi, vaan saa sanktioita.
- Osa-aikatyö voisi olla tärkeää löytää, mutta mistä sitä löytäisi? Mistä löytäisi ylipäättään tietoa? Ja realistista tietoa, joka ei lupaa katteettomia?
- Tärkeää huomata, että maahanmuuttaneet ei pääse osallistumaan päätöksentekoon.
- Osa-aikatyö + kerho lapsille muutamana päivänä viikossa, siten että tuet säilyvät, voisi olla hyvä asia.
- Naisille on paljon ohjelmia, hankkeita ja huolta naisten työllistymisestä. Mutta kuinka monella miehelläkään on vakaa työ? Johtaa turhautumiseen, kun ei ole varmuutta. Ja epävakaa tilanteessa on miesten vaikeaa uskaltaa käyttää isyysvapaita tai osallistua lapsen hoitoon. Jos yrittäjä, myös silloin erilainen tilanne.

Keskeiset johtopäätökset tiedonkeruusta

1) Maahanmuuttaneet eivät ole yksi yhtenäinen ryhmä, jonka suhtautumista perhevapaisiin voisi helposti kuvata.

2) Pieniä lapsia hoidetaan mielellään kotona 3-vuotiaaksi saakka monesta syystä: esimerkiksi,

- ei ole työtä, johon palata;
- mieluummin lasta hoitavan vanhemman rooli kuin työtön työnhakija;
- jos työtä olisi niin työajat epäsäännölliset, pieni palkka ja vaikeus sovitella etuisuuksia yhteen;
- sukupuolityönjako kotona;
- lapsen oman äidinkielen taidon kehittäminen;
- ei luoteta varhaiskasvatukseen.

3) Isyysvapaata arvostetaan ja pidennystä kannatetaan. Mutta sen käytölle voi olla esteitä, esim.

- naisella ei työtä tai pieni palkka, jolloin miehen ansiot perheelle välttämättömiä,
- sukupuolityönjako,
- miehen epävarma työ (määräaikaisuus, osa-aikaisuus) tai yrittäjäys; pelkoa miten työnantaja suhtautuu.

4) Maahanmuuttaneiden perheet toivovat muun muassa kotihoidon tuen korotusta; osa-aikaisen työn mahdollisuuksia, kieli- ja muita opintoja myös lastenhoidon oheen; kotiapua etenkin monilapsisille, yksinhuoltajille ja erityislasten vanhemmille.

Tärkein keino, jolla voidaan edistää lasten ja vanhempien hyvinvointia, kotoutumista ja naisten työelämäoollisuutta, on joustavoittaa järjestelmää. On mahdollistettava se, että lapsia voi hoitaa kotona samaan aikaan kun opiskelee kieltä tai jotakin muuta, josta on hyötyä hyvinvoinnille ja työllistymiselle. Nykyisiä palveluita ja joustomahdollisuuksia ei tunneta tai osata etsiä.

Maahanmuuttaneille kuten muillekin on tärkeää, että vanhemmilla on vapaus itse valita, millä tavalla järjestävät lapsenhoidon. Tosin tämä vapaus on aina rajallista, koska tukijärjestelmät, verotus, työmarkkinat, sukupuolijärjestelmä, arvot, tarjolla olevat palvelut jne. vaikuttavat aina valintoihin. Kukaan ei tee valintoja yksilönä, irrallaan. Kotihoidon tuen koetaan mahdollistavan valintojen tekemisen.

Perhevapaajärjestelmä ja hoitovapaat on rakennettu sillä olettamalla, että vanhemmilla on täyspäiväiset ja vakinaiset työt ennen lapsen syntymää. Järjestelmästä ei saa kaikkea hyötyä, jos kielitaito on heikko, ei ole työtä tai työ on määräaikaista tai epäsäännöllistä (maahanmuuttajat työskentelevät muita useammin hoito- ja palvelualoilla sekä yrittäjinä). Maahanmuuttaneet ovat valtaväestöä useammin määräaikaisissa tehtävissä ja aloilla, joissa työajat ovat epäsäännöllisiä. Tehtävät ovat muita useammin sellaisia, joista maksetaan huonosti. Työttömyyttä on muita yleisemmin. Heidän työelämäosallisuutensa on paljon haavoittuvampaa ja siten jo lähtökohtaisesti he eivät pysty ottamaan perhevapaajärjestelmästä kaikkea sitä joustohyötyä, jota se mahdollistaisi.

Maahanmuuttaneiden osalta perhevapaiden käyttöä tulee lakimuutoksenkin jälkeen vaikeuttamaan se, että järjestelmä on vaikeaselkoinen. Järjestelmää on vieraskielisten vaikeaa hahmottaa. Jos/kun uusi perhevapaajärjestelmä saadaan voimaan, olisi käytettävä voimavaroja sen avaamiseen ja tiedottamiseen myös maahanmuuttaneille ymmärrettävässä ja selkeässä muodossa. Kyselyssä ja keskusteluissa ilmeni, että esimerkiksi jo nykyistä mahdollisuutta joustavaan tai osittaiseen hoitorahaan (osa-aikainen työ) tai osa-aikaiseen vanhempainrahaan ei tunneta (jälkimmäistä ei tosin tunneta ylipäätään).

Maahanmuuttaneet tarvitsevat yksinkertaista, selkeää ja arkikielistä avaamista erilaisten etuuksien käyttöön ja suunnitteluun. Vastikään luotu kuntien ohjaus- ja neuvontapalveluiden verkosto osaltaan

edistää tätä asiaa. Työvoimapalveluiden siirto maahanmuuttaneiden osalta kunnille voi myös mahdollisesti tuoda tähän jotakin apua. Kotoutumiskoulutukseen suunniteltu kaikille yhteinen, työelämäpainotteinen johdantopaketti on myös hyvä asia naisten tasa-arvoisuuden kannalta.

Maahanmuuttajien lastenhoitoon käytettyä aikaa elämässä ei pidä tarkastella työelämästä ja kotoutumisesta menetettynä aikana. Se pitäisi nähdä aikana, jolloin olisi mahdollista myös kehittää itseään ja oppia kieltä, itsessään arvokkaan lastenhoidon ohella. Samalla voidaan vahvistaa vieraskielisen vanhemman alle 3-vuotiaiden oman äidinkielen kehitystä, kunhan vanhemmat saavat neuvoja ja opastusta, miten se tapahtuu. Kunnalliset ja järjestöjen kerhot ja leikki- ja kulttuuritoiminta voivat mahdollistaa lasten kotona hoitavalle vanhemmalle omaa aikaa itsensä ja taitojensa kehittämiseen. Vanhempainvapaalla tai kotihoidon tuella lastaan hoitavalle, jolla ei ole työpaikkaa johon palata, tulisi järjestää mahdollisuuksia suunnitella omaa tulevaisuuttaan palveluneuvojan kanssa jo ennen kuin on siirtymässä työttömäksi työnhakijaksi tai hakeutumassa koulutukseen. Tällaista palvelua voitaisiin järjestää esim. perhekeskuksissa tai järjestöjen toimesta.